

כתובות עד

משה שווערד

1. שו"ת חכם צבי סימן א

... וצריך חקירת חכם אי הק כוונה דבעינן בחליצה. היינו מטעם דמצוה היא וכעין כוונת המצות דפסקו רוב הפוסקים דמצוות צריכות כוונה: או כעין כוונת ההקנאות דבעינן דעת קונה ומקנה. וכאותה שאמרו העורך בנכסי הגר וכסבור שלו הן לא קני. משום דלא קא כיון למיקני: והנה אם הכוונה האמור' כאן הוא ע"ד כוונת המצות. ודאי צריכה שתהיה בשעת מעשה ממש להתירה. כעין כל המצות. וכאותה שאמרו נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע לא יצא עד שמתכוון שומע ומשמיע: ואמר ליה ר"ז לשמעיה איכוין ותקע לי. ובודאי אחר כוונת הלב הן הן הדברים: אבל אם הכוונה האמור' כאן אינה אלא כדרך כוונת ההקנאות. נלע"ד שאף אם לא כיון בשעת מעשה להתירה לשוק. אלא שהוא יודע שבחליצת מנעלו ניתרת לשוק. והוא חולץ לה בלי שום אונס. אין אנו חוששים לדברים שבלבו אז באותו הזמן דדברים שבלב בכל ההקנאות לאו דברים נינהו: והנלע"ד דכוונה זו האמורה בענין חליצה אינה אלא מטעם הקנאה. ובהכי ניחא לי מה דקשה להו להתוס' פמ"ח אמאי אמרינן דקטנה חולצת בפעוטות והא לאו בת דיעה היא. ולדידי ל"ק משום דכיון דמתורת הקנאה אתינן עלה. והרי היא זוכה לעצמה מה"ת היכי דדעת אחרת מקנה אותה וכמה שכתבו התוספ' ריש פ' בן סורר ומורה: ובקטן נמי לא קשי' לי אמאי סד"א דחלץ/דחולץ/ אי לאו משום דאיש כתיב בפרשה דס"דא כיון דאיהו לא קעביד מעש' אלא דדחיס לכרעי'. הדר הוה ליה היבם כקטנה המקבלת גיטה דלאו דעתה בעינן זוכתה לעצמה. ה"נ לא בעינן דעתו כלל להקנות. ולהכי איצטריך איש. ולהרמב"ם בלא"ה לק"מ דחליצה שלא בכוונה פוסלת על האחין מה שאין כן חליצת קטן:

2. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת כתובות דף עד/א

(רמז) דף ע"ד. חליצה פסולה עד שיכוונו שניהם. בשו"ת חכם צבי ס"א חקר כוונה זו מה טיבה, אם היא כוונת מצוה או כוונת קנין, וכדבריו נראה מבואר מלשון הרמב"ן ורשב"א, יבמות ק"ד, ובזה כתב לתרץ קושית תוס' אמאי קטנה חולצת והא לאו בת דעה היא. ותירץ דקטן יש לו זכיה בדעת אחרת מקנה, ודברי תימה הן, דהטעם דקטן זוכה בדעת אחרת מקנה הוא משום דסגי בכוונת המקנה ולא בעינן דעת הקונה כלל, אבל בחליצה הרי מפורש בגמרא דבעינן שיכוונו שניהן, עוד כתב שם דמקושית תוספות מוכח דסתמא פסול בחליצה דקטן כסתם דמי, אבל בתוס' ריש זבחים כתבו דקטן גרע מסתמא, ואפשר שלא כתבו כן אלא לענין קדשים דהוי מתעסק כמו משום חולין. עוד כתב שם, דלהרמב"ם איצטריך קרא למעוטי קטן שלא לפסול על האחין, דאי מטעמא דחסרון כוונה פוסל על האחין, וקשה דזה אינו אלא מדרבנן, וי"ל דלאו קרא יתירא הוא, ומיעוטא דקטן הוא ממשמעותא דאיש, וקושית תוס' לא על הקרא אלא על הגמ' למה צריך למילף מקרא, ולזה יש לתרץ דנ"מ לענין לפסול על האחין:

(רמז) ובעיקר חקירתו לפרש דצריך כוונה משום המצוה, נראה, דאפילו נימא דצריך כוונת מצוה, אין טעם לפסול החליצה מפני חסרון כוונת מצוה, דהיתר החליצה אינו בא מכת קיום המצוה, אלא להיפוך, דקיום המצוה בא מכת חלות ההיתר, ואם החליצה מצד עצמה כשרה בלא כוונה, ממילא נתקיימה המצוה, כמ"ש הרמב"ן חולין ל"א דכוונת הכשר כמו טבילה ושחיטה, אינו תלוי בפלוגתא דמצוות צריכות כוונה, מיהו באור זרוע הלכות ר"ה אות רס"א הביא ראייה דקיי"ל מצוות א"צ כוונה משחיטה וטבילה, ומזה נראה כדעת חכ"צ, דכוונת המצוה מעכבת ההכשר, וכן משמע באשכול הל' שחיטת חולין דתלוי זב"ז, ושמא אין דעתם לפרש דמשו"ה מיפסלא הטבילה, מפני שלא נתקיימה המצוה בשביל חסרון כוונה, אלא שמדמין שני הדברים להדדי, דכמו דמצוות צריכות כוונה ה"נ הכשר בעי כוונה:

3. ספר מנחת חינוך - מצוה תקצט - אות א

(א) [א] שנצטוונו להיות היבמה חולצת וכו'. מבואר בר"מ בהל' יבום ובטור ושו"ע הל' יבום וחליצה, ועיין שם הרבה דינים איזו היא חליצה פסולה ואיזו חליצה אינה כלום, ודין לכתחלה ודיעבד, ולברר צריך חיבור מיוחד. ועיין בשו"ת חכם צבי סי' א' שחקר בהא דבעינן כוונה לחליצה אי הוא כוונת קנין, או כוונת מצוה דמצוות צריכות כוונה עי"ש. ולפי ענ"ד דהכוונה שמתיר אותה זו כוונת קנין, אבל מ"מ צריך לכוין לצאת ידי המצוה כי היא מצוה עשה והיא ככל המצוות, ובכוונה זו לצאת ידי המצוה אין צריך רק החולץ דמקיים

המצוה, אבל לא היא, דהמצוה על הזכרים כמו שכתב הרב המחבר, וגם אפילו אם לא כיוון כוונה זו נפטרה, דאין היתר שלה תלוי באם יצא ידי המצוה, וכוונות אלו שונות זו מזו, דכוונת הקנאה כדי להתירה, וכוונת המצוה לצאת ידי חובת המצוה שצויהו הש"י ב"ה. ודבריו שמשנה הכוונות אינם מובנים לי, ואין רצוני להאריך:

4. תוספות מסכת כתובות דף עד עמוד א ד"ה אלמא כיון

אלמא כיון דעבד מעשה אחולי אחליה כו' - תימה לר"י דמאי קס"ד דהאי מקשה וכי ס"ד שלא יועיל שום תנאי לבטל שום מכר וקנין וי"ל דס"ד שצריך להזכיר תנאי בשעת גמר הקנין או המכר.

5. תוספות מסכת כתובות דף עד עמוד א ד"ה תנאי דאפשר

תנאי דאפשר לקיומיה ע"י שליח כו' - וא"ת ומה סברא יש כאן דלא גמרינן מהתם אלא לענין מה שהוא סברא דהא לא ילפינן מהתם דלא מהני תנאי אלא בנתינת קרקע וי"ל דהיינו טעמא דהואיל והמעשה כל כך בידו שיכול לקיימו ע"י שליח סברא הוא שיהא כמו כן בידו לשוויי ביה תנאה אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח לא הוי בידו נמי למירמי ביה תנאה ואפילו לא יתקיים התנאי יהיה המעשה קיים ומשום הך סברא מודו כ"ע דבעינן שאפשר לקיימו ע"י שליח דומיא דבני גד ובני ראובן אבל לענין תנאי כפול ולענין תנאי ומעשה בב' דברים משמע במי שאחזו (גיטין עה.) דדוקא רבי מאיר אית ליה ולא רבנן דלענין זה אין סברא כל כך ללמוד משם להכי פליגי עליה ...

6. ריטב"א על כתובות דף עד/א

ופריך ליה דטעמא לאו משום הכי אלא אפילו כשפירש תנאו בשעת חליצה לא מהני תנאה משום דהוי תנאי שאי אפשר לקיים המעשה על ידי שליח שאין שליחות בחליצה, ולא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן שאפשר לקיים המעשה דנתינת הארץ ע"י שליח, ואע"ג דלא גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן לגבי תנאי כפול והן קודם ללאו דהא קיי"ל דלא בעינן להו, בהא מיהת גמרינן מינה דסברא הוא דכיון דמעשה אלים כולי האי דליתיה על ידי שליח דלא חייל ביה תנאי. והקשו בתוספות דהא נזירות שאינו על ידי שליח ותנאו תנאי אם אמר הריני נזיר אם פלוני נזיר וכיוצא בו, וי"ל דשאני נזירות דכתיב ביה כי יפליא לנדור נדר אין לנו אלא כמו שהפליא, דהא איכא תנא דסבר התם (נזיר ל"ב ב') דאפילו נתקיים התנאי אינו נזיר כיון שלא היה מופלא ומבואר בשעה שנדר:

7. רא"ש על יבמות פרק שנים עשר - סימן טו

החליצה כשירה ואם לא תתני לי לא תהיה חליצה אפ"ה התנאי בטל והחליצה כשירה אפילו לא נתרצה דמן הדיו אין כח בשום תנאי לבטל המעשה ואפילו לא נתקיים התנאו ראוי המעשה להיות קיים אלא דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן הלכך בעינן דוקא כי התם שיוכל המעשה להתקיים על ידי שליח שצויה משה ליהושע אם יקיימו התנאי שיתנו להם ארץ הגלעד אבל חליצה דאי אפשר ע"י שליח דבעינן וחלצה נעלו מעל רגלו אע"פ שלא נתקיים התנאי המעשה קיים.

8. קובץ שעורים כתובות אות רנב

רנב) [דף עד ע"א] שם בגמ' דלא אפשר לקיומי חליצה ע"י שליח. ובגמ' לא נתפרש הטעם אמאי לא מהניא שליחות בחליצה, מ"ש מגירושין, וכבר עמד בזה בשו"ת ר"ח אור זרוע סימן קכ"ח וז"ל "ושמא דבעינן חליצה דומיא דיבום או שמא דכתי' וחלצה נעלו מעל רגלו" וכן הוא ברא"ש פ' מצות חליצה סי' ט"ו, ואכתי לא נתבאר, דאין זה קרא יתרא למעוטי שליחות, ועיין תוס' יבמות ק"א ד"ה הן ולא שלוחן.

9. קובץ שעורים כתובות אות רנג

רנג) [דף עד ע"א] עוד כתב שם כלל כדיני שליחות במצוות, דגבי הפרשת תרומה שייך שליחות, משום דהמצווה היא שתתקן העיסה, וכן גבי שחיטת קדשים שישחט הנשחט, וכן קדושין שתהא אשה מקודשת, וכן בגירושין וקביעת מזוזה ועשיית מעקה, אבל בתפילין וציצית ואכילת מצה וסוכה ולולב לא שייך שליחות, וביאור דברינו דישנן שני מיני מצוות: א) היכא דעיקר המצוה היא תוצאות המעשה, ובה שייך שליחות. ב) היכא דהעשייה בעצמה היא גוף המצוה לא מהני שליחות. ולפי"ז גם בעבירה יש לחלק כן, דלא איצטריך קרא למעוטי דאין

שליח לדבר עבירה אלא היכא דקפידת האיסור היא על תוצאות המעשה, כמו בצא והרוג את הנפש, בזה שייך שליחות אי לאו מיעוטא דקרא, אבל בעבירה שהמעשה בעצמה אסורה ולא תוצאות המעשה, לא שייך דין שליחות גם בלאו קרא.

10. קובץ הערות - סימן עו

(ז) ונראה דיש שני מיני שליחות:

(א) היכא דבלא השליחות אין המעשה כלום, כמו בשליח לגרש, דאין אדם מגרש אשת חבירו, או בשליח למכור, דאין אדם מוכר דבר שאינו שלו בלא שליחות.

(ב) היכא דגוף המעשה א"צ שליחות, כגון בשליחות לדבר עבירה, דהשליחות היא לענין שתהא המעשה נחשבת על המשלח. ובאופן הראשון, דבלא שליחות לא חלה המעשה כלל, דדוקא הבעלים יש להן הכח לפעול חלות הדין ולא אחר, אלא דכשהוא עושה שליח, הוא מוסר כחו להשליח, וזה אינו שייך אלא היכא שהאדם הוא הפועל את חלות הדין, אבל היכא שהדין חל מאליו ע"י המעשה, לא שייך לומר שימסור כחו להשליח, דגם הוא בעצמו אין לו כח להתיר או לאסור. ולדוגמא, בגירושין, שהבעל הוא המתיר, יוכל למסור כחו להשליח להתיר, אבל בחליצה, אם נאמר דהמעשה היא המתרת, א"כ אין להיבם כח להתיר, ולא יוכל למסור כח ההיתר להשליח, דמילתא דאיהו לא מצי וכו', והמעשה אינה מתרת אלא אם נעשית ע"י היבם והיבמה, ולזה לא מהני שליחות, לומר שהשליח הוא כיבם, וכמו דכהן לא מצי משוי שליח לזר לעבוד, שיהא ככהן, דזה הוי מידי דממילא, ומשו"ה לא מהני שליחות בחליצה, כיון דאין היבם המתיר. ומה"ט גופא לא מהני תנאי בחליצה, דלאו כל כמיניה להטיל תנאי בההיתר הנעשה ממילא ע"י המעשה, ולא מכתו. וא"כ גם שיור, אינו מועיל מה"ט גופא. ותו ל"ק משחיטת קדשים, דגם שם השחיטה בעצמה מתרת ולא שייך תנאי. והא דמהני שליחות בשחיטת קדשים [קידושין מ"א ע"ב], צ"ל דלהכשר השחיטה לא בעינן שליחות, וגם בלא שליחות השחיטה כשרה - וכן משמע בפסחים (ע"א ע"ב) במשנה, תאמר בפסח שאין לו קצבה, עיי"ש בפירש"י [ד"ה תאמר] (אלא שאין זה ברור, עיין ברשב"א ור"ן [נדרים ל"ו ע"א] גבי הא דפריך מכהנים שפיגלו) - ואין צריך להשליחות אלא שתהא המעשה נחשבת על המשלח, אבל אין השליחות להתיר כמו בשליחות דגירושין, ומשו"ה לא מהני בה תנאי, כמו בחליצה, דכיון דההיתר חל מאליו, לא שייך להטיל תנאי בחלות ההיתר:

11. הערות הגר"ש אלישיב מסכת כתובות דף עד עמוד א

שם. וביארו האחרונים דכמו שחיטה אם יעשה תנאי שלא יתיר השחיטה אבר מן החי אם לא יעשה כך וכך ודאי שיש כאן שחיטה דקיים מה שהתורה אומרת שיקיים ולא שייך תנאי בזה דיש כאן מציאות, וה"נ שליחות לא שייך בזה על המעשה היתר אכילה, דזו מציאות שהוא שחט, וה"נ בחליצה דליתא בשליחות דהיינו שעצם מעשה שלו הוא המתיר והמעשה בעצמותו, וס"ד דביאה בקנין קידושין לא הוה ככסף ושטר אלא המציאות של אישות גורמת האישות, וס"ד דשייך בזה מילתא דליתא בשליחות, ותי' הגמ' הוקשו היות, והיינו דהוה גם לאב קנינים ולא שייך בזה חילוק.

12. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף עד עמוד א

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא דאיתקוש הויות להדדי והלכה והיתה לאיש אחר וכיון דרוב הויות אפשר לקיומיהו ע"י שליח כגון בכסף ובשטר ביאה נמי כדאפשר לקיומיהו ע"י שליח דמאי ואף ע"ג דאיתקוש יציאה להויה חליצה לאו יציאה מקרי לה ולא דיינינן לה כדאפשר לקיומיה ע"י שליח בהויה.

13. ריטב"א על כתובות דף עד/א

והא ביאה דלא אפשר לקיומה על ידי שליח והוה תנאי תנאה. כדתנן הריני בועליך וכו'. ופרקינן התם משום דאיתקוש הויות להדדי. פירוש וכיון דמהני תנאי בקדושי כסף ושטר מהני נמי בביאה דהא איתקוש, וליכא למימר איפכא דכי היכי דלא מהני תנאי בביאה לא ליהני בכסף ושטר דכיון דהני תרתי והאי חדא אידי חזיא טפי דתגרר בתרייהו ולא כחדא תרתי:

14. שערים מצויינים בהלכה

התם משום דאיתקוש הוויות להדדי. פרש"י דכתיב "והיתה לאיש אחר", כל הויות קידושין במשמע, כסף ושטר וביאה, כי היכי דמהני תנאי בקידושי כסף ושטר דאפשר לקיומיה ע"י שליח מהני נמי תנאי בביאה. ופ"י בשו"ת הריב"ש (סי' קעה) דילפינן חדא מתרתי, ולא להיפך תרי מחדא. כוונתו דלא אמרינן להיפך, מה ביאה דלא מהני ביה שליח, ולהכי ליכא תנאי ה"ע בכסף ושטר, משום דיש ללמוד חדא מתרי. וקשה לי דלעיל (מו:): איתא בגמ' שטר וביאה מנלן, פרש"י דכיד אביה לקדשה ולמוסרה על כרחה, איתקש הוויות להדדי, מה כסף ברשות אביה אף קידושי שטר וביאה ביד אביה, והרי דילפינן תרי מחדא. וראיתי דכבר עמד בזה בגליוני הש"ס להגר"ע, ומתוך דלעיל דהכסף הדין כן מגזה"כ ולכן שפיר ילפינן גם תרי מחדא. פירוש דמשא"כ הכא בדיני תנאי דגם קדושי כסף ושטר ילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן.

15. תוספות מסכת כתובות דף עד עמוד א ד"ה המקדש במלוה

המקדש במלוה - פי' בקונט' שמחל לה המלוה שהיתה חייבת לו ולפירושו צריך לחלק בין מקדש במחילת מלוה למקדש בהנאת מחילת מלוה דמקודשת כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ו:): ולרבינו יצחק אין גראה דשמא אין לחלק והכא יש לפרש דמיירי כגון דאמר לה התקדשי לי במעות מלוה שאת חייבת לי דהתם ודאי אינה מקודשת.

16. שערים מצויינים בהלכה

בעילת זנות. ופירשו התוס' ולא פליגי רב נשמואל אלא בכנסה ולא בעל. משמע דמיירי דהתנאי היה בשעת הקדושין, והבעילה היה בסתם, בזה אמרינן דמסתמא בעל בלא שום תנאי, משום דאין אדם עושה בעילתו זנות, ופסק כן ברמב"ם (פ"ז הכ"ג) ובשו"ע (אהע"ז סי' לח סל"ה). וכמו כן אם היה התנאי מן האשה נמי דינא הכי, דאם ביטלה אותו בטל התנאי. וכתב הרמ"א דמשום שאינו ודאי דביטל התנאי, לכן אם קידשה אחר צריכה גט משניהם. וכתב בהגהות הרא"ש (סי' יב) דאפי' התנה עמה בשעת הביאה אפ"ה צריכה הימנו גט דמסתמא התנאי היה רק משום הכתובה, ומיהו אם פירש בהדיא שלא תהא ביאת קידושין אפי' לענין גט אם לא יתקיים התנאי וגם כפל התנאי אינה צריכה גט. ובחלקת מחוקק (ס"ק מט) כתב נמי דאם קודם שבעל נתייחד עמה בפירוש שזה על תנאי הראשון אינה צריכה גט, וצ"ע לשלטי גבורים ולהגהות

א"ר אלעזר המקדש כו' על תנאי ובעל כו', דברי הכל צריכה הימנו גט. פרש"י ודאפי' הטעתו בתנאי, דאין אדם עושה בעילתו

אם הסכימו לזה, כן כתבנו שם כיבמות. ועתה ראיתי בשו"ת הגרע"א (סי' צג) שכתב כן דיש תקנה להתנות בשעת הקידושין דאם ימות בלא זרע יבטלו הקדושין, אבל לא יהיה לשון התנאי דאם תהיה זקוקה ליבם שלא יחולו הקידושין, דעי"ז איכא חשש דמתנה על מה שכתוב בתורה, ולשון התנאי יהיה דאם ימות בחיי אחיו בלי זרע של קיימא לא יחולו הקדושין למפרע ובוה אין שום פקפוק, ויזהרו שיהיה התנאי לפני עדים כשרים בשעת הקדושין והחופה, וגם אח"כ רגע קודם שנכנס לביאה יחזור ויתנה שיהא הבעילה על תנאי הנ"ל ויאמר בפני העדים שעל תנאי הזה יהיו כל בעילותיו וישבע על דעת רבים שלא יקדשנה עוד הפעם, ולא יבטל לעולם אלו התנאים, וטוב שיעידו העדים כן בפני הב"ד, והב"ד יחתמו הגב"ע, ויהיה הכתב ביד האשה, דאולי ילכו העדים למדינת הים, וסיים דטוב לצרף לזה איזה גדולים. וכן בשו"ת מהר"ם שיק (סי' ע) כתב, דמין החתם סופר עשה כן הלכה למעשה בק"ק מאטרסדארף שנת תקס"א, ויש לסדר התנאי בשעת הקידושין ובזמן החופה וכשמייחדים אותם, וגם בלילה בשעה שהולכים לחדרם לשכב, ולפני עדים כשרים, ויש להתיר כזה כל מקום שיש חשש עיגון כגון שיש לו אח מומר, או שהוא במדינה רחוקה וצריך לחפשו איה הוא, עי"ש במהר"ם שיק. ואם נתרצו שניהם לבטל התנאי שעשו בהקדושין, הוא מקודשת, דכל מעשה שנעשה בתנאי ונתרצו לבטל התנאי המעשה קיים, כ"כ בשו"ת הרא"ש (כלל לה סי' ט).

בביאה או לא. ובשו"ת נודע ביהודה (מהד"ק סי' נד) הובא בעובדא שמת בעלה בלי זרע, ונשאר אח אלם שאינו יכול לחלוץ, והיא אומרת שבשעת הקדושין שקדשה בעלה, היה תנאי שאם ימות בלי זרע יהיו הקדושין בטלין למפרע, ויש ב' דיינים מהקהלה שמעידים שהרב האב"ד שסידר הקדושין אמר להם שהיה תנאי בקדושין, והם לא היו שם, והם עד מפי עד, ועוד מסופק אם היא היתנתה בבעילה הראשונה עכ"פ, ורגילות הוא לקדש על תנאי בכה"ג משום תקנת האשה, וסיים שם דאם היא תאמר שהיתנתה כן בפירוש בבעילה הראשונה יש מקום להקל, כן נראה לו להלכה ולא למעשה עד שיסכימו עמו שני גדולי הדור שעוסקים בתורה בש"ס ופוסקים. ולנו אין ידוע

17. תוספות מסכת כתובות דף עד עמוד ב ד"ה חכם עוקר

חכם עוקר הנדר מעיקרו כו' - אין לפרש דבלשון תליא מילתא שהרי קדשה על מנת שאין בה מומין והיו בה מומין דא"כ הלך הוא אצל הרופא וריפאו אמאי אמר לקמן דמקודשת אלא בקפידת המומין תלוי הטעם שאף עתה לאחר שנתרפאת היא נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה מומין אבל נדרים ליכא קפידא הואיל ועוקרו למפרע אבל אי לא הוה עקר להו אלא מכאן ולהבא הוי נמי קפידת עונש משעת הנדר עד שעת התרה ודוקא הלכה אצל חכם והתירה קודם ידיעת הבעל אבל לאחר ידיעת הבעל לא מהני להו היתר כדקתני במתניתין נמצאו עליה נדרים אינה מקודשת ולא מפליג בין בני היתר ללאו בני היתר וטעמא שעל מנת כן מקדשה שאם לא ירצה לבטל הקדושין מחמת הנדרים שיהיו קדושין קיימין והיכא דידע קודם שהותרו הרי מיד רוצה שיהיו

מבוטלין דשמא לא יהיה להם היתר אבל היכא דהותרו קודם ידיעתו הא לא רצה לבטלם מפני הנדרים שאין עתה שום קפידא.

18. אילת השחר מסכת כתובות דף עד עמוד ב

תוד"ה חכם. הואיל ועוקרו למפרע וכו'. **מבואר מתוס' דכשעוקר למפרע היינו למפרע לגמרי ולא רק מכאן ולהבא למפרע, דאם אי"ז עוקר לגמרי נשאר קפידת העונש.** וזה לא כמ"ש בחי' רבינו חיים הלוי לגבי מיאון, דהוי רק מכאן ולהבא למפרע, ולא משמע שסברת הגר"ח היא רק במיאון, דוכי חידשו מושג חדש במיאון. והובא מהשערי יושר (שער ב' פ"ט) דחכם עוקר מכאן ולהבא למפרע, ולפי"ז ק' דנשאר קפידת העונש, אך זה דבר תמוה שיהא מכאן ולהבא למפרע, מנין חידוש כזה, ובשלמא במיאון שייך לומר כן כי זה רק דרבנן וי"ל דהכי תקינו רבנן, אבל בדאורייתא מהיכי תיתי שיש כזה דבר. ואמנם בשערי יושר בפנים י"ל דאין כונתו דהוי רק מכאן ולהבא למפרע, רק דלענין חזקה חשיב שהי' איסור, אך גם זה קשה דכיון שנתברר למפרע שלא היה נדר, לא שייך גם חזקה, רק י"ל מצד חזקת הנהגה כמבואר בב"ב דף ל"ב א' דמוחזק עפ"י ע"א, וזה שייך בב' הציורים שמדבר שם.

19. ריטב"א על כתובות דף עד/ב

ירושלמי (ה"ז) א"כ כשלא הלכה אצל חכם היכי שרינן לה לאינסובי בלא גיטא ניהוש דלמא בתר דמינסבא לשני אזלא לחכם ושרי לה לנדרה והויא לה אשת איש דראשון למפרע ובניה מן השני ממזרים, ואיתמרו התם תרי לישני בחד לישנא אמר דאע"ג דכי לא הלכה אצל חכם אינה מקודשת לא שרינן לה לאינסובי בלא גט, ובאידיך לישנא אמר דשרינן לה לאינסובי מלמדין אותה שלא תשאל על נדרה כדי שלא יחולו קדושי הראשון ותצא ובניה מן השני ממזרים והיא תחוש לעצמה שלא תקלקל לה ולבניה ואינה נשאלת על נדרה, ומדלא פרישו הכי בגמרא דילן ולא חשו לה כלל משמע דסבירא להו דכי אמרינן הלכה אצל חכם והתירה מקודשת דוקא מקמי דשרו לה בי דינא מהאי קמא, אבל לבתר דשרו לה בי דינא לאינסובי היתר ב"ד חשוב כגט ופקעי קדושי ראשון לגמרי ותו לא חילי, מ"מ למעשה ראוי לחוש לגמרא דבני מערבא ללמד אותה שלא תשאל על נדרה כדי שלא יחולו קדושי ראשון ותצא ובניה מן השני ממזרים, והיא תחוש לעצמה שלא תקלקל לה ולבניה ואינה נשאלת על נדרה, או שלא תנשא עד שיהא לה גט מן הראשון:

20. שערים מצויינים בהלכה

אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד. פרש"י אינו מקפיד אם תלך אצל חכם. וא"כ הלשון בב"ד לאו דוקא, והא דאמרינן לעיל (עב:) דהיא אמרה פלוני חכם טיהר לי את הדם, והרי דדרכי הנשים לילך אל החכם לשאול שאלת נשים, [נעי' בשו"ע (סי' רלד סכ"ג)] הלכה לפני ג' הדיוטות והתירו לה מותרן וכן כל השאלות שנזדמן בהבית וזה מעשים בכל יום, ומאי טעמא דמ"ד שאינו רוצה שתתבזה אשתו לילך לחכם, ונראה לי ליישב דאיתא במס' יבמות (מב:) אשה בושה לבא לב"ד, ופרש"י לתבוע היורשין, משמע דהבושה היא שיש דין ודברים בינה לבין אחרים, והכא בעניינינו דרך אשה נדרנית הוא מחמת שהיא כעסנית, ומקפיד האיש שיתודע להחכם שיש דין ודברים בינה לבין בעלה. וכן משמע מדברי הריטב"א במס' גיטין (מו.) שהקשה, ותעשה היא את בעלה שליח שילך

לב"ד לשאול על נדרה דקי"ל דהאיש יכול לשאול על חרטת האשה בנדריה, ותירץ דאפ"ה אינו רוצה שידעו הב"ד מנדריה. כתוב בשו"ע (חוי"מ סי' צו ס"ו) דאשת איש שנתחייבה שבועה משביעין אותה, וכתב הרמ"א דמזמינים אותה לדין או שולחין אצלה כו'. ועי' בסמ"ע (שם ס"ק יז) בשם הטור, משום דשוה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. וכתב בביאור הגר"א (שם ס"ק כו) דאע"ג דאמרי' דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, דדוקא גבי בעל אמרי' הכי אבל לגבי אחרים לא ולינוול ולינוול, כדאיתא בגמ' ב"ב (קנד:), ועוד דאפי' לבעלה נשבעת כו', עי"ש.

21. רא"ש על כתובות פרק שביעי - סימן יג

והלכה כר' מאיר דאין אדם חש על ביזוי זה שתוכל להביא שלשה הדיוטות לביתה ויתירו לה

22. ריטב"א על כתובות דף עד/ב

והתניא הלכה אצל חכם והתירה אינה מקודשת. ואוקימנא כרבי אלעזר דאמר אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ואין בדעתו שיהיו עליה נדרים כלל כדי שלא תצטרך להתבזות לישאל עליהם בב"ד, ואי אפשר לה לשלוח חרטתה לב"ד על ידי כתב או על ידי שליח לשאול ולהתיר לה נדרה, א"נ דבהא נמי איכא בזיונא דידעי ב"ד בנדריה מיהת וכדברירנא בדוכתה:

23. רש"י על כתובות דף עד/ב

לא יחזיר - קסבר טעמא משום קלקולא הלכך בהאי איכא קלקולא דאומר אילו הייתי יודע דחכם יכול להתירו לא הייתי מגרשיך דרוצה הייתי שתתבזה בבית דין ויתירו לך:

24. תוספות מסכת כתובות דף עד עמוד ב ד"ה משום שם

משום שם רע לא יחזיר - אומר ר"י דמאן דמפרש בהשולח (גיטין מו.) טעמא משום קלקולא בשביל אותו קלקול לא יהא גט בטל ובניה ממזרים שהרי לא עשה תנאי בגט כיון שלא התנה ולא כפל ותדע דליכא תנאי דאי עשה תנאי מאי טעמא דמאן דלא חייש לקלקולא ועוד דאם עשה תנאי מה מועיל מה שאמרו דלא יחזיר בכך לא יבטל התנאי אלא ודאי לא עשה לה תנאי גמור אלא שאמר לה משום שם רע אני מוציאך כדאמרינן התם וליכא אלא לעז בעלמא ולפי זה אין צריך טעם שבקונטרס דכיון דאמר לא יחזיר לא חיישינן תו לקלקולא כיון דלא חשש לבדוק בכל ענין מגרש לה אלא כיון דחשש ממזרות ליכא משום לעז נמי ליכא למיחש דודאי אם היה יכול להחזירה היה לן לחוש פן יוציא לעז כדי להחזירה אפילו ניסת כבר דסבור דמותרת לחזור לו דשוגגת היא אבל עתה שאינו יכול להחזירה למה יוציא לעז וליכא למימר דהכא כיון דאמר משום שם רע אני מוציאך גלי אדעתיה שאינו רוצה שיהא גט אם אינו שם רע כמו בזבין ולא איצטריכו ליה זווי (לקמן צז.) וההוא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל (קידושין מט:) דסגי בגלוי דעת דע"כ הכא בעינן תנאי מדמשני התם הא מני רבי מאיר היא דאמר בעינן תנאי כפול והכא בדלא כפליה לתנאיה ומה שייך הכא תנאי כפול אי סגי בגלוי דעת אלא ודאי בעינן תנאי ולרבי מאיר דבעינן תנאי כפול אפילו לעז ליכא כיון דלא התנה ולא כפל.

1. אילת השחר מסכת כתובות דף עד עמוד א

תנאה דאפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם. ופרש"י שהרי משה צוה ליהושע לתת להם את הארץ שהיה שלוחו של משה ונתנה להם. צ"ב למה יהושע נחשב שליח של משה וכי משה בעלים על א"י, הרי משה רק צוה ליהושע לתת, ולמה יהושע מוכרח לתת כפי שאמר לו משה, וע"כ שהקב"ה מסר למשה את הכח להנחיל הארץ ועי"ז יש לו כח כמו בעלים, וכשמת משה ע"כ שיהושע קיבל כח להנחיל את הארץ, ואינו מחמת שליחות של משה רבינו, וא"כ איך יש ראי' דנתינת ארץ ישראל הי' ע"י שליחות [ועי' בפנ"י].

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף עד עמוד א

על תנאי ובעל וכו'. והנה מזה היסוד נמי נלמד דאין תנאי בנישואין, דא"א עושה בעילתו בע"ז, וגם לב"ש בנישואת בקידושי מיואן דלא אומרים תנאי דלא נימא דיש תנאי בנישואין, וב"ה לא נחלקו רק דאין למדין מקטן. והנה הרמ"א פסק דביש לו אח מומר עושה תנאי בקידושין דאם תיפול לפני היבם דהיינו שלא יהא לו בנים שלא יחולו הקידושין, ולכא' הא הירושלמי נוקט דהמקדש ע"מ שלא תזקק ליבום הוה מתנה עמש"כ בתורה, והתירוץ נראה דהתם רוצה קידושין בלא שיחול דין יבום, משא"כ כאן רק אומר שאם תהי' מציאות של יבום שלא יחולו הקידושין כלל.

והנה דנו האחרונים דאפשר דדברי הרמ"א היינו דוקא במומר דיש לו עוד צירוף שמומר אינו זוקק, אבל באלם שלא שייך בו חליצה ועושה תנאי, בהא י"ל דאין תנאי לנישואין, אבל למעשה נקטו גדולי האחרונים דגם באלם

מהני תנאי בנישואין ולא אמרינן בהא אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, דהרי יסוד הדברים הוא דאין אדם רוצה לחיות חיי הפקר, ולא משום האיסור שבזה אלא המציאות של הפקר, וא"כ בהא דחי עמה בדרך אישות, רק בתנאי וכנ"ל, בהא לא הוה חיי הפקר, ועוד יותר מזה דהרי התנאי הוה לדבר שיהי' אחר מיתתו ואם עד אז חי עמה וקשורה אליו, ואסורה לאחזר בלא שום אפשרות להפטר ממנו לא מיקרי זה בעילת זנות.

3. דף על הדף מסכת כתובות דף עד עמוד א

בגמ': תנאה דאפשר לקיומי' ע"י שליח כי התם הוי תנאה תנאה וכו'... הפוסקים כתבו, כי ניתן לעשות תנאי בקריאת שמע. לכן, למשל, אדם שמסופק אם הוא יספיק לקרוא קריאת שמע עם הציבור, הרי הוא קורא כעת ומתנה: "אם כשהציבור יקרא קריאת שמע עדיין לא יעבור זמן קריאת שמע - הריני יוצא ידי חובה יחד עם הציבור, ואם יעבור זמן קריאת שמע - הרי יוצא ידי חובה כעת".

וקשה, הלא במסכת כתובות (עד, א) מבואר: "תנאה דאפשר לקיומיה על ידי שליח - הוי תנאה, תנאה דלא אפשר לקיומיה על ידי שליח - לא הוי תנאה", ומצות קריאת שמע הלא היא מצוה שלא ניתן לקיימה על ידי שליח, שהרי היא מצוה שבגופו. ואם כן, כיצד ניתן לעשות תנאי בקריאת שמע?

ויש לתרץ: למצות קריאת שמע יש שני חלקים שצריך לעשותם על מנת לצאת ידי חובה. האחד: האמירה בפיו של פרשת שמע, והשני: הכוונה לצאת ידי חובת המצוה. לפי זה, אדם שמסופק אם יספיק לקרוא קריאת שמע עם הציבור, הנה התנאי שהוא עושה אינו באמירה שבפיו אלא בכוונה לצאת, שהרי מתנה שאם הציבור יקרא קריאת שמע בזמנה, אזי רוצה לצאת ידי חובה, כלומר לכוון לצאת, יחד עם הציבור.

ואם כן, ניתן לומר שהכלל הנקוט "כל מילת דליתא בשליחות ליתא בתנאי" לא נאמר אלא לגבי מעשים מוחשיים שבחלקן ניתן לשלוח שליח לעשותם ובחלקם לא, ולפיכך חידשו חז"ל שבמעשים שלא ניתן לעשותם בשליחות אז גם תנאי לא יועיל בהם.

מה שאין כן בכוונת לצאת, שלעולם לא שייך לשלוח שליח לעשותם, א"כ בכי האי גוונא אין כלל מציאות של שליחות, ולכן כי האי גוונא אין גם חסרון בכך, ואיתא בתנאי. (ספר מרפסין איגרא ע' לה - ו)

4. דבר יעקב מסכת כתובות דף עד עמוד א

ב. **מצינו בכמה מקומות בפוסקים שמהני תנאי בקיום המצוות.** עיין שו"ע [או"ח סימן לד - ב] שיניח תפילין של רש"י ור"ת ויתנה איזה מהן שיוצא יצא. ומ"ב [סימן לא - ה] לגבי תנאי בהנחת תפילין בחול המועד. שו"ע [או"ח סימן רסג - י] לגבי תנאי בקבלת שבת. מ"ב [סימן תפט - טז] לגבי תנאי בספירת העומר. מ"ב [סימן קז - ב, וכע"ז בביה"ל סימן רלג ד"ה דהיינו] לגבי מי שמסופק אם הוא התפלל, הרי זה יעשה תנאי בתפילה, שאם כבר התפלל תהיה תפילת נדבה. רע"א [גליון השו"ע או"ח סו"ס מו] לגבי מי שירא שהציבור יאחר זמן קריאת שמע, יכוון בדרך תנאי אם יעברו הזמן הוא רוצה לצאת בקריאת שמע שלפני התפילה. וכע"ז כתב השער הציון [סימן רלה - ט] בשם הפמ"ג לגבי מי שקורא ק"ש עם ציבור שמתפללים מעריב מבעוד יום. וצ"ב למה צריך ע"ז תנאי, מספיק שיכוון לצאת עם הציבור, ואח"כ כשקורא בלילה יכוון שוב לצאת, ויועיל על הצד שלא יצא מקודם. האבנ"ז [סימן שפא] והמקראי קודש [פסח ח"ב סימן נו] כתבו שאפשר לעשות תנאי באכילת אפיקומן. החת"ס [אה"ע ח"ב סימן צ] כתב הא דיושבים בסוכה בחו"ל בשמיני עצרת, ולא עוברים בבל תוסף, זה ע"י תנאי, אם הוי שביעי כוונתו לצאת, ואם הוי שמיני אינו רוצה לצאת כדי שלא יעבור בבל תוסף.

ומקשים האחרונים [חת"ס [שם] עונג יום טוב [סימן ג] אמרי בינה [או"ח סימן יד] משכנ"י, מקראי קודש [פסח סימן נו] בשם הגרש"ש] איך מהני תנאי במצוות שבגופו, הרי ליתא בשליחות ליתא בתנאי.

א. האמרי בינה ומקראי קודש מתרצים ע"פ הרמב"ן שמצוות הוי מהדברים שהם בין אדם לעצמו, בזה א"צ משפטי התנאים...

ג. המשכנות יעקב ומשמרת חיים [הל' ק"ש אות א] מתרצים ע"פ התוס' כאן שביארו הסברא שליתא בשליחות ליתא בתנאי הוי שאם המעשה אינו בידו לעשותו ע"י שליח אינו בידו לעשות בו תנאי, וה"מ בדבר שמחמת חסרון כוח אין בידו לעשותו ע"י שליח, אבל במצוות אין הטעם משום חסרון כוח אלא משום שבעינין שגופו יעשה מצוות [כמש"כ הקה"ח סימן קפב - א], ומש"ה יש לו כוח להטיל תנאי. וזה דלא כאבנ"ז [הנ"ל אות ד] שביאר שחליצה ליתא בשליחות וליתא בתנאי משום שהוי מצוה.

ד. העונג יום טוב [סימן ג] פוסק לדינא שלא מהני תנאי בקיום מצוה כיון שליתא בשליחות, וחולק על המג"א שסובר שמועיל תנאי בספירת העומר. והא דמהני תנאי בישיבת סוכה בשמיני עצרת, מבאר העונג יום טוב משום שאם אינו זמן מצוותו לא נתפס בו מצוה ולכן אינו עובר בבל תוסיף, אבל אם מקיים מצוה בזמן מצוותו א"א להטיל בו תנאי, וגם אם עשה תנאי קיים המצוה בכל ענין.

5. ספר תפארת שלמה - על התורה - פרשת כי תשא

בגמרא (כתובות עב:) ת"ר הלכה אצל חכם והתירה מקודשת אצל רופא ורפא אותה אינה מקודשת מה בין חכם לרופא חכם עוקר הנדר מעיקרו ורופא אינו מרפא רק מכאן ולהבא ע"ש בתוס' שהקשו לפרש"י. הנ"ל לבאר עפ"י רמז כפי המבואר בזוהר חדש ע"פ (ירמיה יז, יד) רפאני ה' וארפא כי כל אסוותא דעלמא ביד הקב"ה אינון אך אית מנהון דאתמסרו לידא דשליחא ואית מנהון דלא אתמסרו רק בידא דקב"ה אינון ואינון דעל ידי שליחא לזמנין מתהדרין אבל דקב"ה מסי ולא מתהדרין לעלמין. וזהו כוונת הגמ' אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת כי עדיין אינה בטוחה בבריאותה פן ישוב חלאתה. אבל כשהלכה אצל חכם והתיר לה מן השמים ע"י הש"י הוא עוקר הדבר החולאת מעיקרו בתיקון העליון וממתיק הדינין ולכן מקודשת כי לא ישוב עוד לעולם: